

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print and Online)
Journal Homepage: tjds.org.tr

Bir Sosyal Hareket Olarak Hindistan Diasporası: Körfez Ülkeleri Örneği

Hayati Ünlü

To cite this article: Hayati Ünlü (2021) Bir Sosyal Hareket Olarak Hindistan Diasporası: Körfez Ülkeleri Örneği, Turkish Journal of Diaspora Studies, 1(1), 80-99, DOI: 10.52241/TJDS.2021.0006

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.2021.0006>

© 2021 Hayati Ünlü. Published with license by Migration Research Foundation

Published online: 30 March 2021

Submit your article to this journal [↗](#)

Bir Sosyal Hareket Olarak Hindistan Diasporası: Körfez Ülkeleri Örneği

Hayati Ünlü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Şırnak Üniversitesi, Şırnak, Türkiye

Özet

Bu çalışmada Hindistan'ın Körfez diasporası bir sosyal hareket perspektifinden incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Modi döneminde Körfez diasporasının nasıl yeniden inşa edildiğini analiz etmektir. 1970'lerde büyük petrol rezervleri sayesinde kalkınmaya başlayan Basra Körfezi'ndeki Arap ülkeleri, modern bir devlet kapasitesine sahip olmak adına yoğun bir işgücüne ihtiyaç duymuşlardır. İhtiyaç duyulan göçmen işçi kapasitesi ise Hindistan'dan tedarik edilmiş, Basra Körfezi ve Güney Asya eksenini dünyanın en büyük göç koridorlarından biri haline gelmiştir. Göçmen işçileri hem Körfez ekonomilerini canlandırmış hem de Hindistan ekonomisinin bel kemiği haline gelmiştir. Ancak göçmen işçilerinin diaspora kimlikleri sınırlı bir düzeyde gelişmiştir. Bunun aksine Modi döneminde yeni diaspora stratejisiyle diaspora kimliği tıpkı bir sosyal hareket gibi yeniden inşa edilmiştir. Son zamanlarda, sosyal hareket teorisi diaspora çalışmalarında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle de diaspora kimliğinin yeniden inşası, siyasal süreç teorisi ve çekişmecî teori aracılığıyla analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada da bu iki yaklaşım üzerinden yeni bir model önerilmiş ve Hindistan'ın Körfez diasporasındaki değişim makro, mezo ve mikro dinamikler bağlamında incelenmiştir. Bu bağlamda öncelikle bir sosyal hareket olarak diasporalar teorik olarak tartışılacaktır. Ardından Hindistan'ın Körfez'deki diasporasının ortaya çıkışı, gelişimi ve içeriği tarihsel olarak incelenecektir. Bir diğer bölümde önerilen model aracılığıyla Modi döneminde diasporanın stratejik olarak nasıl yeniden inşa edildiği tartışılacaktır. Sonuç bölümünde ise ortaya çıkan yeni Covid-19 salgınının diaspora siyasetine verdiği zarar ve yükselen eğilimler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler

Hindistan, Körfez Diasporası, Sosyal Hareketler, Değişim

The Indian Diaspora as a Social Movement: The Case of the Gulf Countries

Hayati Ünlü

Department of Political Sciences and Public Administration, Faculty of Economics & Administration Sciences, Şırnak University, Şırnak, Turkey

Extended Abstract

The origins of the Indian diaspora date back to the 19th century. In the 1970s, the Indian diaspora started to migrate to the Gulf countries for the first time. Indian immigrants have been seen as a catalyst for economic development and recovery in Gulf countries and migration to the region has increased rapidly. Remittances transferred by the diaspora to their families in India have become more and more important for the country's economy and the Indian state has gradually tried to develop diaspora policies in this direction. The geographical, cultural, and historical proximity of the Arabian Peninsula to India has made the region a suitable place for Indians. For this reason, immigrants from all over India have been able to migrate and settle in Gulf countries such as Saudi Arabia, UAE, Qatar, Bahrain, Oman, and Kuwait. As migration has grown exponentially with the economies of the Gulf countries, labor numbers have steadily increased. South Asian workers did not claim political rights and did not interfere with political and cultural spheres in the Gulf countries therefore have not posed a threat to the power and authority of the ruling elites in the Gulf and helped consolidate their power. As a result, the Indian diaspora today in the Gulf has reached 8.5 million, making up more than 70 percent of the total workforce and a quarter of the total Indian diaspora.

In the study, the Indian diaspora is analyzed theoretically from the perspective of social movements. In diasporas as a social movement, identity and identity discourses are at the center of the imagination of the diaspora community. The social movement theory, which focuses on the possibility of social change through the political and social mobility of the masses, is based on the fact that it is possible to reconstruct the diaspora socially through the mobilization of communities residing in different geographies. It has been argued that the reconstruction of diaspora consciousness can be achieved through changing political environments, actors and organizations. In this context, the design process of diasporas, which are handled in a similar way to the emergence and development of social movements, are generally examined with two different approaches used in the analysis of social mobilization: the political process theory and the contentious theory. The rebuilding of the Indian diaspora is evaluated on 3 criteria and 11 indicators in the context of these two mainstream theories. While the criteria are listed in terms of macro, meso and micro; all criteria are discussed over different indicators. For example, while macro criteria are analyzed with the indicators of regional politics, foreign and economic policies, and foreign relations; the meso criteria are analyzed in the context of governments, the nature of regimes, openness of systems, existing laws and policies, and state capacity. In addition, micro criteria are evaluated on individuals and groups, ideology and resource mobilization indicators.

The Indian diaspora as a social movement was re-strategized in the Modi period. Since its first year in power in 2014, the Hindu nationalist Modi administration centered diaspora politics in terms of social, political, economic, and human capital and diaspora politics has

been ideologically reoriented. In this context, a political and diplomatic initiative has also been organized in the Gulf countries, where more than a quarter of the Indian diaspora are located. In the context of the strategic rebuilding of the diaspora, the processes and contexts in terms of all macro, meso and micro dynamics have been well managed and the Indian immigrant community could be mobilized from the perspective of social movement. For example, variables such as international conjuncture, the rise of nationalism and economic needs could be used in the construction of the diaspora. This new strategy has been found to be very important, particularly for India's economic interests. However, the strategy is at great risk with the Covid-19 pandemic as noted in the conclusion of the article. Until today, no problem in diaspora politics has come close to the damage caused by the Covid-19 pandemic. The Modi administration, which faced a great diaspora crisis with the pandemic, fell into an impasse at first. While it is practically impossible for 8.5 million immigrants, who constitute the world's largest diaspora community, to return to India; there has been a critical dilemma between some of them being readmitted to their countries and continuing to remain there. Similarly, returning migrants' futures' and what they can do in the country has raised a completely different question mark. The Modi government has been under an intense criticism campaign regarding both the internal and external migrant crisis, but has gradually tried to produce economic, diplomatic and institutional solutions to the problem. The message that Prime Minister Modi, who has been meeting with Gulf leaders, wanted to convey to the public was that he was a follower of the welfare of the immigrants and the situation was under control. However, the most striking issue concerning the diaspora during the epidemic process was the exacerbation of mutual nationalist feelings. Therefore, just as the epidemic process has revealed the need for a comprehensive migration management system in India and the Gulf countries, it may also lead to new strategic steps for the diaspora.

Giriş

Basra Körfezi'nde bulunan Arap Devletleri 1930'larda topraklarında büyük petrol rezervleri keşfetmişler ve 1950'li yıllarda yavaş yavaş ekonomik kalkınma adımlarını atmaya başlamışlardır. 1970'li yıllara gelindiğinde Körfez ülkeleri, zenginliklerini arttırarak dünyanın başlıca petrol ihraç eden ülkeleri haline gelmişlerdir. Bununla birlikte bu ülkeler, küçük nüfusları ve düşük yoğunluklu işgücü kapasiteleriyle ekonomik kalkınma noktasında seviye atlamakta zorlanmışlar ve karşılaştıkları zorluğun üstesinden gelebilmek adına dışarıdan işgücü ithal etmek zorunda kalmışlardır. Bu doğrultuda "Körfez Patlaması" olarak hatırlanan tarihsel süreçle yüksek işsizlik oranlarıyla karşı karşıya kalmış olan Hindistan'dan yoğun bir işçi göçü Körfez ülkelerine akmış ve hem Hindistan işsizlik oranları düşmüş hem de Körfez ekonomilerinin en temel eksiği giderilmeye çalışılmıştır (Abraham, 2012).

Hindistan'dan Körfez'e giden göçmen işçiler, ilk başlarda Kerala eyaletindeki Müslümanlardan oluşmuşken, zamanla Hindistan'ın önce diğer güney eyaletlerinden sonra da kuzey eyaletlerinden göçmenler nüfusu arttırmıştır. Son yıllarda 8,5 milyon gibi bir rakama ulaşan Hindistanlı göçmenler, yıllar içerisinde bir taraftan Körfez ülkelerini modern devletler haline getirirken, diğer taraftan da Hindistan ekonomisinin uzun yıllar bel kemiği vazifesi gören havale yoluyla döviz girişinin asli unsurları haline gelmişlerdir. Daha çok düşük vasıflı işçilerden oluşan göçmenler, önemli kitleler haline gelmelerine rağmen, herhangi bir siyasal talep içerisine

girmemişlerdir. Bu sebepler de hem Körfez ülkeleri için önemli bir tehdit teşkil etmemişler hem de Hindistan-Körfez göç koridoru dünyanın en önde gelen koridorlarından biri haline gelerek bölgeler arası ilişkilerin en temel bileşenleri haline gelmişlerdir (Chanda ve Gupta, 2018).

Hindistan ekonomisi için özel bir konuma sahip olmalarına rağmen, göçmen işçiler uzun yıllar bir diaspora çerçevesinde ele alınmamış ve siyaseten daha büyük kazanımlar sağlayabilecekleri Hindistan siyaset yapıcılar tarafından düşünülmemiştir. Ancak ülkenin 1990'larda yavaş yavaş serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte farkına varılan diasporanın stratejik mahiyeti, özellikle Modi dönemiyle hem dış hem de ekonomik politikaların yavaş yavaş merkezine yerleştirilmeye başlamıştır. Kongre Partisi sonrası 2014 seçimlerinde iktidara gelen Narendra Modi öncülüğündeki Hindistan Halk Partisi (BJP), ekonomik liberalleşmeyi merkeze alan yeni ekonomik vizyonu ve aynı doğrultuda geleneksel çizginin ötesinde çok boyutlu dış politikasıyla ülkenin yumuşak gücüne de fazlasıyla önem vermiş ve bu kapasitenin artırılması adına diaspora siyasetini yeniden ele almak gerektiğinin farkına varmıştır. Bu doğrultuda özelde Körfez diasporasını genelde ise tüm Hindistan diasporasını daha medeniyetsel bir okumayla yeniden inşa etmeye çalışan Hindu milliyetçisi Modi yönetimi, devletin tüm olanaklarını kullanarak resmi ve gayri resmi kurumlar aracılığıyla yeni bir diaspora stratejisi geliştirmiştir (Pradhan ve Mohapatra, 2020).

Modi'nin yeni diaspora stratejisi, iç politikada olduğu gibi kimliksel unsurları bünyesinde barındırmıştır. Diasporayı stratejik çıkarlar kadar kimliksel unsurlar üzerinden okumak ise diaspora toplumunun sosyal olarak yeniden inşasıyla ilgili bir sürece karşılık gelmektedir. Nitekim diaspora çalışmalarında literatürün son örnekleri, diaspora topluluklarına yükselen kimlikler üzerinden bir sosyal hareket perspektifinden bakmayı içermiştir. Bu bağlamda nasıl bir sosyal hareket, belli sosyal, ekonomik, kurumsal ve psikolojik dinamiklerle tabandan yukarıya inşa ediliyor ve sosyal değişim arzusu gerçekleştiriliyorsa, benzer şekilde kitlelerin benzer mobilizasyon araçlarıyla güdülenmesi ve arzu edilen yöne doğru kolektif eylem biçimleri oluşturularak da yeni bir diaspora kimliğinin inşası mümkün olabilmektedir. Bu açıdan Modi dönemi yeni diaspora stratejisine de bir sosyal hareket perspektifinden yaklaşmanın düşünüldüğü çalışmada, öncelikle teorik olarak bir sosyal olarak diasporanın içeriği tartışılacaktır. Ardından Hindistan'ın Körfez diasporasının tarihsel olarak ortaya çıkışı, gelişim süreci ve içeriği ele alınacak ve bir sonraki bölümde de Modi döneminde uygulamaya konmaya çalışılan yeni diaspora stratejisi önerilen model üzerinden sosyal hareket perspektifinden analiz edilmeye çalışılacaktır. Sonuç bölümünde ise diaspora politikalarına büyük darbe vuran Covid-19 süreci ve ortaya çıkabilecek muhtemel eğilimler tartışılacaktır.

Sosyal Hareket Olarak Diasporalar

Diaspora kavramının herkes tarafından kabul görmüş belirli bir tanımı yokken; literatür, diasporanın belli kurucu unsurları üzerinden ilerleyebilmiştir. Bu kurucu unsurlar bu çerçevede daha çok zorla yerinden edilme ya da konjonktürel bir yer değiştirme, travmatik bir süreç ve de ortaya çıkan bir vatan siyasetiyle ilgili gelişmiştir. Sonuçta kökeni itibarıyla varlıksal gücünü başka coğrafyadan alan ve farklı coğrafyalara dağılmış bir nüfus söz konusudur. Sürekli ilerleyen diaspora literatüründeki son çalışmalar ise, ortak fikir ve kolektif kimlikler temelinde bir siyasi vatan meselesi etrafında stratejik olarak mobilize edilen bir diaspora olma sürecine

vurgu yapmaya çalışmıştır. Başka bir deyişle diasporaların da belli bir inşa süreciyle yeniden üretiminin mümkün olabileceği üzerinde durulmuştur. Bu noktada diasporanın oluşumunda nesnel koşullar kadar öznel yorumların da büyük önem arz ettiği kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle diaspora topluluğunun tahayyülünün merkezine kimlik ve kimliksel söylemlerin oturduğu gözlemlenebilmiştir.

Diasporanın kimliksel söylem ve süreçlerle sosyal değişim üzerinden yeniden düşünülebileceği tartışmaları, sosyal hareket teorisini diaspora çalışmalarına dahil etmiştir denilebilir. Kitlelerin siyasal ve sosyal hareketliliği yoluyla sosyal değişimin gerçekleşebileceğini merkeze alan sosyal hareket teorisi, farklı coğrafyalarda ikamet eden topluluklarının mobilizasyonu yoluyla da diasporanın sosyal olarak yeniden inşasının mümkün olabileceği üzerinden hareket etmiştir. Burada değişen siyasal çevreler, aktörler ve organizasyonlar aracılığıyla diaspora bilincinin yeniden inşasının sağlanabileceği savunulmuştur. Bu yöntem, diasporaların ulus-ötesi politika ve süreçlerin aktörleri olarak analiz edilmesine bir yanıt olarak ortaya çıkmışken; özellikle diasporaların uluslararası ilişkilerdeki rolüne ilişkin önemli bir teorik katkı sunmuştur. Bu çerçevede göçmen toplulukların sadece sınırları aşır farklı coğrafyalara dağılımlarıyla kimliklerin siyasallaşmasının açıklanamayacağı iddia edilmiş ve diasporaların oluşumunun merkezinde yer alan “ulus-ötesi bir hayali topluluğun” (Quinsaat, 2019) sosyal yapısına dikkatler çekilmiştir. Bir başka ifadeyle göçmen toplulukların sosyo-politik mühendislik yoluyla siyasal girişimciler tarafından söylemsel ve çerçeveleme süreçleri aracılığıyla diaspora haline getirildikleri savunulmuştur (Quinsaat, 2019).

Sosyal hareketlerin ortaya çıkışı ve gelişimine benzer şekilde ele alınan diasporaların dizayn süreci, genellikle sosyal mobilizasyonların analizinde başvurulan iki farklı yaklaşım üzerinden ele alınmıştır. Bu yaklaşımlardan birincisi siyasal süreç teorisiyken; diğeri çekişmeci teoridir. Kolektif davranış çalışmalarına benzer şekilde siyasal süreç teorisi, bir sosyal hareketin sonraki yürüngeleriyle birlikte gelişme olasılığının dış ve iç değişkenlere bağlı olduğunu öne sürmektedir. Genellikle siyasal fırsat yapıları olarak adlandırılan dış değişkenler, siyasal elitlerin parti bağlarını ve ittifaklarını, mevcut yasaları ve politikaları, rejim türünü ve devletler arasındaki ilişkileri içermektedir. İç değişkenler ise, kolektif kimlik, ideoloji, finansal kaynaklar, liderlik ve organizasyon yapısı gibi unsurları kapsamaktadır (Kriesi, 2004; Bauböck, 2010). Sosyal hareketlerin yükselişinde önem arz eden protesto koşulları ve belirleyicilerine odaklanan siyasal süreç teorisi, mevcut değişkenleri sonuçlara bağlayan mekanizma ve süreçleri yakalamaya çalışan çekişmeci teori ile desteklenmiştir. Çekişmeci bir sosyo-politik atmosferi inşa için fırsat veya tehdit yapıları oluşturmak, çevresel konulara atıfta bulunmak ve de ilişki mekanizmaları kullanmak gibi farklı parametrelere başvuran çekişmeci teori, tüm parametrelerde de sosyali yeniden üretme ve tanımlamayı hedeflemiştir (McAdam, Tarrow ve Tilly, 2001; Whittier, 1997).

Siyasal süreç teorisinin dış değişkenler ayağına diaspora perspektifinden bakılacak olursa, burada grupların ve bireylerin belirli iddialarda bulunma, kaynakları mobilize etme ve sonuçları şekillendirme gibi beklentilerinin mobilizasyonun ortaya çıktığı siyasal ortama bağlı olduğu kabul edilmektedir. Siyasal bağlam bu kadar önemliyken; sosyal hareketlerin ortaya çıkması ve büyümesi için önem arz eden kabaca dört kriterin altı çizilmiştir: kurumsallaşmış siyasal sistemin görece açıklığı, tipik olarak bir idareyi destekleyen geniş elit grupların istikrarı, elit müttefiklerin varlığı ve devletin baskı kapasitesi ve eğilimi. Bu kriterler örneklere göre değiştirilebilecekken, burada önemli olan farklı siyasal bağlamlar arasında ortaya çıkan farklı

kriterleri tespit edebilmektedir (Jasper 2012; McAdam 1996; Tarrow 2011). Başka bir deyişle diasporanın anavatanındaki siyasi bağlam ile ev sahibi ülkedeki siyasi bağlam ayrı ayrı önem arz etmekteyken; iki ülke siyasi ilişkileri üzerinden ortaya çıkan dış siyasal bağlam da farklı etkide bulunabilmektedir. Örneğin bireysel ülkeler bağlamında siyasal ortam analiz edileceğinde, ülkelerdeki mevcut hükümetler, rejimlerin doğası, devlet kapasitesi, mevcut yasa ve uygulamalar diaspora aktivizmini etkileyebilecekken; ülkelerin birbirleriyle ilişkileri üzerinden gelişen siyasal ortam açısından da dış politikalar, devletler arası ilişkiler ve karşılıklı ihtiyaçlar da diasporanın aktivizm kapasitesine etki edebilecektir. Tabii mevcut siyasal bağlamdaki kurumsal değişiklikler ya da dış politika davranışlarındaki değişimler de yine diasporanın davranışsal yeteneğini etkileyebileceği literatürde tartışılmıştır (Bolzman, 2011; Byman, 2001; Fair, 2005).

Siyasi fırsat yapısının bu özellikleri, sosyal hareket ve diaspora araştırmalarında paradigmatik olmaya devam etmekteyken; bununla birlikte devlet merkezli teorik yaklaşımların, yalnızca kurumsal ve politika çeşitliliğini yakaladığı ve ulus ötesi diaspora siyaseti üzerindeki etkilerini ıskalayabildiği de gözlemlenmiştir. Dolayısıyla yapılar odaklanmanın tek başına diaspora oluşumunu açıklayamayacak oluşu, siyasal süreç teorisinde iç değişkenleri de gündeme getirmiştir. Burada da diaspora aktivizmine etki edebilecek unsurlar, birey ve gruplar arası ilişkilerden, maddi kaynaklara ve geniş toplumsal desteğe kadar unsurları kapsamaktadır. Bu çerçevede daha çok ön plana çıkan kriterler de kaynak mobilizasyonu, siyasal liderler ve sosyal elitlerin politika ve davranışları, başvuru ideolojiler ve de farklı gruplar arası ortaya çıkabilecek rekabet ilişkileriyle ilgili gelişmiştir. Kaynakların mobilize edilmesi, hem devletleri diasporaya doğru hem de diasporanın kendi vatanlarına doğru sermaye akışına karşılık gelmekteyken; diaspora unsurları milliyetçilik, liberalizm, sadakat ve vatana bağlılık gibi ideolojik unsurlar tarafından motive edilebilmektedir (Piven ve Cloward, 1979; Shain, 1994). Diğer yandan politik girişimciler, ortak kültür, ulusal tarih, etnik kimlik gibi stratejik söylem ve çerçeveleri üzerinden kolektif kimliği besleyebilmektedirken; diaspora elitleri de benzer şekilde ulusal bağlılık ya da marjinalleşme gibi stratejik ve duygusal söylem ve çerçeveler üzerinden diaspora içi bir teşvik edici rol üstlenebilmektedir. Ayrıca ilhamını anavatanındaki siyasal farklılıklardan alan diaspora içi siyasal bölünmelerde de rekabet unsuru yine bir iç etken olarak değerlendirilebilmektedir (Polletta ve Jasper, 2001; Anderson, 1992; Boccagni, 2010).

Siyasal süreç teorisinin eksikliğini kapatmayı hedefleyen ve diasporaların gelişme ve sonuçlarına yönelik değişken tabanlı açıklamalara odaklanan çekişme teorisi, çekişme odağıyla ilgili olarak iç ve dış siyasal bağlamların yetersiz olabileceğini vurgulamıştır. Çekişmeyi daha iyi analiz edebilmek adına da iç ve dış siyasal bağlamların yanında, çekişmenin bileşenleri olabilecek sosyal aktörlerin analizinin gerekliliğini vurgulamıştır. Bu bağlamda üç farklı mekanizma üzerinden hareket eden çekişme teorisi, söz konusu mekanizmaları fırsat ve tehditler, çevresel unsurlar ve de ilişki mekanizmaları üzerinden sıralamıştır. Siyasal elitlerin güncel politik gelişmeler üzerinden kolektif kimliği motive ve mobilize edebilmek amacıyla fırsat yapılarını kullanması ve tehdit algıları inşa etmesi diaspora aktivizmi açısından önemli görülmektedir. Yine siyasal elitlerin nüfus artışı ya da sınırlı kaynakların tükenmesi gibi çevresel koşullara vurgu yaparak diaspora siyasetine ivme kazandırabilmektedir (Whittier, 1997). Örneğin kuşaksal süreçlerle ilgili olarak diasporanın devamlılığı sadece iş ve personel açısından değil, kolektif kimliğin zaman içerisinde içselleştirilmesi yoluyla da sağlanabilmektedir. Benzer devamlılık, sonraki nesillerin öncekilerin deneyimlerinden öğrenerek hareketin nesiller arasında yeniden

tanımlanmasıyla da sağlanabilmektedir. Son olarak diasporanın yeniden üretimi siyasi görev ya da faaliyetler gibi ilişkisel mekanizmalar aracılığıyla birbirleriyle kurdukları bağlantılar üzerinden de gelişebilmektedir (Karpathakis, 1999; Miller, 2011).

Tablo 1. Körfez'deki hint diasporasının sosyal mobilizasyonu için model önerisi

Kriterler	Göstergeler
Makro Dinamikler	1-Bölgesel siyaset, 2-Dış ve ekonomik politikalar, 3-Dış ilişkiler
Mezo Dinamikler	1-Hükümetler, 2-Rejimlerin doğası, 3-Sistemlerin açıklığı, 4-Mevcut yasa ve politikalar 5-Devlet kapasitesi
Mikro Dinamikler	1-Bireyler ve Gruplar 2-İdeoloji 3-Kaynak Mobilizasyonu

Bu teorik çerçevenin ardından, Hindistan'ın Körfez'deki diasporasının incelendiği çalışmada daha çok siyasal süreç teorisi üzerinden ilerlenecektir. Siyasal bağlam ve bu bağlamın değişimi merkeze alınarak, diaspora topluluğunun yeniden stratejikleştirilmesi siyasal ortamın hem dış hem de iç değişkenleri aracılığıyla analiz edilmeye çalışılacaktır. Ancak burada siyasal bağlamlar, sadece iç ve dış etkenler olarak değil, çatışma teorisinin kimi unsurları da eklenerek makro, mezo ve mikro seviyede ele alınmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda da diasporanın yeniden inşasını içeren makro dinamikler açısından mevcut Güney Asya ve Ortadoğu siyasetleri, Hindistan ve Körfez ülkeleri dış ve ekonomi politikaları, karşılıklı dış ilişkiler ve bu kapsamdaki teşvik ve sınırlamalar göstere olarak kabul edilecekken; mevcut hükümet, rejimlerin doğası, sistemlerin açıklığı, mevcut yasa ve politikalar ve devlet kapasitesi ise mezo dinamiklerin göstergeleri olarak analiz edilecektir. Diaspora aktivizmini sürekli yeniden canlandıran mikro dinamikler ise, birey ve gruplar, kaynak mobilizasyonu, ideoloji ve kolektif kimlikler üzerinden değerlendirilecektir. Tüm diaspora ilişkileri sürecini sekteye uğratan, hatta tüm kazanımları tehlikeye atan bağlam değişimiyle ilgili olarak Covid-19 süreci tartışılacaktır. Ayrıca diaspora kolektif hareket sürecine büyük bir darbe vuran Covid-19 salgınının etkileri de sonuç bölümünde tartışılacaktır.

Körfez'de Hindistan Diasporasının Ortaya Çıkış ve Gelişimi

Hint diasporasının tarihi, Hindistan'ın ticaret bağlantılarıyla yakından bağlantılıdır ve İndus Vadisi Uygarlığı'nın eski Mezopotamya ve Mısır ile ticaret yaptığı yaklaşık dört bin yıl öncesine

kadar geri götürülebilir. Bu bölgelerdeki küçük tüccar topluluklar, modern Hint diasporasının öncüleri olarak görülmektedir. 15. yüzyılda ise yine ticaret aracılığıyla Batı'da Zanzibar ve Mısır'dan, Arap Yarımadası'nda Yemen ve Umman'a ve de Uzak Doğu'da Arakan ve Malacca'ya kadar Hint Okyanusu kenarı Hint diasporasının geliştiği bir eksene karşılık gelmiştir (Onk, 2007).

Modern anlamda Hint diasporasının kökleri ise, Avrupalı güçlerin Asya'daki iddialarını pekiştirdiği 19. yüzyılda sömürgeciliğin yükselişiyle ortaya çıkmıştır. Bugün Fiji nüfusunun yüzde 42'sini oluşturan Hindistan diasporası, ilk olarak 1879'da şeker tarlalarında çalışmak üzere sözleşmeli olarak ülkeye götürülmüş ve aynı yıllarda benzer şekilde Pencaplı Hintli inşaat işçileri, Doğu Afrika Demiryolunu günümüz Kenya, Uganda ve Tanzanya boyunca döşemek için kullanılmışlardır (Onk, 2007).

Hindistan'ın bağımsızlığını kazandığı 20. yüzyıla bakıldığında, yurtdışında yaşayan ve çalışan yeni bir Hindistanlı neslinin ön plana çıktığı görülmektedir. Çok sayıda Hintli, 1940' ve 50'lerde savaş sonrası işçi yokluğu gidermek için Batı Avrupa'ya taşınmıştır. Yine 1960'lar yeni bir Hintli dalgasının, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ne göçüne tanık olmuştur. Hindistan'ın sosyalist hükümetine uyum sağlayamayan ve niteliklerine göre yeterli iş bulamayan Hintli mühendisler ve girişimciler ABD'ye gitmişlerdir. Aynı on yıl, Pencap'ta artan şiddetten kaçmak için binlerce Pencaplı'nın Kanada'ya taşındığı gözlemlenmiştir. Goa'nın 1961'de Hindistan Birliği'ne katılmasının ardından çok sayıda Goalı Portekiz'e taşınmıştır. 1970'lerde ayrıca Hintlilerin zulümden kaçmak için Uganda'dan Avrupa ve ABD'ye göçüne tanık olunmuştur. Hindistanlıların Ortadoğu'daki Körfez ülkelerine göç etme tarihleri de ülkenin güney eyaletlerinden binlerce vatandaşın petrol sektöründe orta ve düşük seviyeli işleri üstlenmeye gittiği 1970'li yıllara denk düşmüştür (Pande, 2013).

Hindistan ekonomisinin yavaş yavaş liberalleştiği ve ödemeler dengesi ve mali aksaklık yaşadığı döneme denk gelen Hindistanlıların Körfez göçü, Hindistan'ın ilk defa diaspora siyasetine yönelik akıl yürütmeye başladığı döneme de öncülük etmektedir. Ekonomik krizi atlatma ve ekonomik kalkınma için bir katalizör olarak görülmeye başlayan diaspora için yavaş yavaş yatırım yapılmaya başlanmıştır. Arap Yarımadası'nın Hindistan'a coğrafi, kültürel ve tarihsel yakınlığı ise bölgeyi Hintliler için uygun bir yer haline getirmiştir. Nitekim Hint alt kıtasının Arap ülkeleriyle derin ilişkilerinin kökenleri uzun yıllar öncesine dayanan medeniyetsel bir geçmişe dayanmaktadır. Hint astronomisi, rakam bilimi ve Ayurveda sağlık sistemi gibi parametreler Arap halklarının her zaman alt kıtaya olan ilgisini arttırmışken; birçok Hintli tüccarın da yakınlık itibarıyla ticaret ve yatırım için Arap yarımadasını tercih ettiği bilinmekteydi. Bu nedenle Hindistan'ın dört bir yanından gelen göçmenler, Suudi Arabistan, BAE, Katar, Bahreyn, Umman ve Kuveyt gibi Körfez ülkelerine göç edebilmiş ve yerleşebilmiştir (Rahman, 2009).

Hintli göçmenlerin Körfez bölgesine göç etmelerinin temel sebebi ise bölgenin yükselen işgücü talebine cevap vermekle ilgili olmuştur. 1970'li yıllarda Körfez ekonomilerinin petrol aracılığıyla katlanarak istikrarlı bir şekilde büyümesi ve bölge ülkelerinin düşük bir yerel işgücü kapasitesine sahip olmaları büyümeyi devam ettirebilmek adına işgücü ithalatına başlamalarına neden olmuştur. Bu doğrultuda yabancı işçileri davet etme politikasını başlatan Körfez ülkeleri, Güney Asyalı işçilerin düşük vasıflı işleri kabul etmeye hazır olmaları nedeniyle, başta Hindistan

olmak üzere birçok Güney Asya ülkesinden işçileri işgücü gereksinimlerini karşılamak için ülkelerine kabul etmiştir. Söz konusu göç, Körfez ülkelerinin ekonomilerini katlanarak büyüttükçe, işçi rakamları da düzenli olarak artmıştır (Rahman, 1999). Güney Asyalı işçilerin siyasi haklar talep etmemeleri ve Körfez ülkelerinin siyasi ve kültürel alanlarına müdahale etmemeleri ise, Körfez'deki yönetici elitlerin güç ve otoritelerine tehdit teşkil etmemiş ve iktidarlarının konsolide olmasına yardımcı olmuştur (Naufal, 2015). Buna karşılık, Körfez rejimleri de hem vasıflı hem de vasıfsız işçi göçmenlerinin ülke ekonomilerindeki inşaat, petrol ve diğer nitelikli sektörlerinin temel bileşeni olmalarına izin vermiştir. Bu karşılıklı çıkar ilişkilerin sonucu olarak ise, Hindistan diasporası 8,5 milyon kapasitesine (Tablo-3) ulaşarak hem toplam işgücünün yüzde 70'inin hem de toplam Hint diasporasının dörtte birinden fazlasını teşkil etmiştir.

Tablo 2. Körfez'de göçmeni bulunan güney asya ülkeleri ve göçmen sayıları

Ülkeler	Göçmen Mevcudu	Yüzde (%)
Hindistan	8,904,781	31.5
Bangladeş	3,103,607	11.0
Pakistan	3,065,435	10.8
Sri Lanka	726,331	2.5
Nepal	665,441	2.3
Afganistan	448,806	1.6
G. Asya Toplam Göçmen Sayısı	16,914,201	60
G. Asya Dışı Toplam Göçmen Sayısı	11,224,371	40
Körfez Bölgesindeki Toplam Göçmen Sayısı	28,138,572	100

Kaynak: *BM Uluslararası Göçmen Raporu, 2019*

Tablo-2'de net bir şekilde görülebildiği üzere Körfez'e olan işçi göçünün düzenli olarak arttığı Covid-19 öncesi dönem baz alındığında, bölgedeki göçmen sayısının yüzde 60'ını Güney Asyalı göçmenlerin teşkil ettiği görülebilecekken; Güney Asyalı göçmenlerin de yarısından fazlasını Hindistanlı göçmenler oluşturmaktadır. Bu bağlamda 2017'de neredeyse 9 milyona karşılık gelen Hindistanlı göçmenler, Körfez bölgesinde bulunan yabancı uyruklarının neredeyse üçte birini temsil etmişlerdir.¹ Körfez ülkelerindeki vatandaş olmayan işçilerin yüzdesi sırasıyla 1975'te yüzde 22,9'dan 2002'de yüzde 38,5'e ve 2017'de yüzde 51'e çıkmışken; yarısının yabancıların oluşturduğu bir toplumda Hindistanlı göçmenler üzerine diaspora çalışmasının yapılması oldukça doğal bir sonuç olarak görülebilir.

¹ Hindistanlı göçmenlerin 2017 ve 2018 arası sayılarının düşüşü diğer bölümde yapısal sorunlar bağlamında açıklanacaktır.

Tablo 3. Ülkelere göre Körfez’de bulunan Hindistanlı göçmenler

Ülke	Yerleşik Olmayan Hindistanlılar	Hindistan Menşeli Kişi Sayısı	Denizaşırı Hindistanlılar
Bahreyn	312,918	3,257	316,175
Kuveyt	928,421	1,482	929,903
Umman	688,226	919	689,145
Katar	691,539	500	692,039
Suudi Arabistan	2,812,408	2,160	2,814,568
Birleşik Arap Emirlikleri	3,100,000	4,586	3,104,586
Toplam	8,533,512	12,904	8,546,416

Kaynak: *Hindistan Dışişleri Bakanlığı, 2018*

Hindistanlı göçmenlerin Körfez ülkelerindeki dağılımına bakıldığında ise, Tablo-3’te görülebileceği üzere en fazla göç ettikleri ülkeler Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan ülkeleri olmuştur. Kuveyt, Katar, Umman gibi ülkelerde de azımsanmayacak bir orana sahip olan Hindistanlılar, çoğunlukla göçmen statüsünde olmakla beraber, çok az sayıda vatandaşlığa kabul edildikleri görülmektedir. Bu durum da kamu sektöründeki yüksek ücretli memuriyetler için daha çok vatandaşlarını tercih eden Körfez ülkeleri göz önüne alındığında, tüm Güney Asyalı göçmenler gibi Hindistanlıların da daha çok düşük vasıflı işlerde istihdam edildiğini göstermektedir. Yine de 1970’li yıllardan bu yana bölgeye akın eden Hindistanlıların, eğitim ve tıp gibi orta sınıf mesleklerde de yerini alabildiği araştırmalara yansiyabilmektedir. Öte yandan Hindistan’dan eyaletlere göre göç edenlerin fotoğrafına bakıldığında ise, 2000’li yıllara gelene kadar Güney Hindistan eyaletlerinin daha fazla göçmen göndermiş olduğu görülmekteyken; son yıllarda ülkenin Kuzey eyaletlerinden gelenlerin de sayısının arttığı tespit edilebilmektedir. Bu çerçevede ülkenin güneyinde bulunan Kerala eyaletinin ilk baştan bu yana en fazla göçmen gönderen eyalet olduğu söylenebilecekken; son yıllarda Uttar Pradeş ve Bihar gibi kuzey eyaletlerinin de yavaş yavaş söz sahibi oldukları dile getirilebilir (Hindistan Dışişleri Bakanlığı, 2017).

Modi Dönemi ve Diasporanın Yeniden İnşa Edilmesi

Üzerinde güneşin hiç batmadığı bir diaspora imparatorluğuna sahip olmakla övünen Hindistan için Modi dönemi, ülke dışında bulunan Hindistan diasporasının yeniden ele alınarak daha fazla stratejikleştirildiği bir döneme karşılık gelmiştir. Hindu milliyetçisi Modi yönetimi 2014 yılında iktidara geldiği ilk yıldan itibaren diaspora siyasetini sosyal, politik, ekonomik ve beşeri sermaye açısından merkeze almış ve ideolojik yaklaşmıştır. Bu bağlamda Hint diasporasının dörtte birinden fazlasının bulunduğu Körfez ülkeleri ise ayrıca politik ve diplomatik bir açılıma tabi tutulmuştur. Diasporanın stratejik açıdan yeniden inşası bağlamında ele almayı tasarladığımız tüm makro, mezo ve mikro dinamikler bakımından da süreç ve bağlamlar iyi yönetilmiş ve göç etmiş olan Hindistanlı göçmen topluluğu sosyal hareket perspektifinden mobilize edilebilmiştir.

İlk olarak diasporayı harekete geçiren makro dinamikler üzerinden gidilirse, çeşitli

parametreler aracılığıyla hem Güney Asya siyasetinin yükselişi hem de yükselen Güney Asya'nın Ortadoğu siyasetiyle giderek daha fazla angaje olması trendi aracılığıyla bölgesel siyasetlerin jeopolitik açıdan yeniden değer kazanmasından başlanabilir. Bu bağlamda her şeyden önce Çin'in uluslararası politikada yükselişi, ortaya koymuş olduğu Kuşak-Yol Projesi ve bu girişim kapsamında geliştirmiş olduğu ülkeler arası yeni ilişkiler bölgeler arası davranış kurallarının yeniden tartışılmasına yol açmıştır. Çin'in yeni dış politik aktivizmi ve yatırımlarıyla Pakistan, Sri Lanka, Maldivler gibi ülkelerle geliştirdiği yeni ilişkiler, başta ABD olmak üzere Hindistan, Japonya ve Avustralya gibi ülkeleri rahatsız etmiş ve Çin karşıtı bir gündemi yavaş yavaş hayata geçirmeye başlamışlardır. Bu kapsamda hem Güney Asya coğrafyası hem de bölgeden Avrupa'ya uzanan Batı Asya bölgesi her geçen gün büyüyen jeopolitik bir rekabet alanı haline gelmiştir (Rai, 2018). Çin'in aktivizminin diğer bir alanı olan donanma kapasitesini artırma ve güçlü bir deniz gücüyle okyanus siyasetinde etki alanını geliştirme politikası, benzer şekilde bu politikadan rahatsız olan ülkeleri Hint-Pasifik vizyonu ya da QUAD ittifakı gibi gündemlerde buluşturmuş ve Pasifik Okyanusu'ndan Hint Okyanusu'na, Umman Denizi'nden Basra Körfezi ve Kızıldeniz'e kadar Batı Asya coğrafyasındaki tüm su, liman ve deniz gücü siyasetini alevlendirmiştir. Bu çerçevede Hint Okyanusu'nun en önden gelen aktörlerinden biri olan Hindistan için de söz konusu kuşaktaki etkinliğini arttırmak bir taraftan kendi bölge ülkeleriyle diğer taraftan Batı Asya ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmekle yakından ilişkili görülmüştür (Choong, 2019). Diasporayı kullanmak da burada önemli opsiyonlardan birine karşılık gelebilmiştir.

Bölgesel siyaset gündeminin uygunluğunun yanında, Hindistan'ın Modi döneminde takip etmeye başladığı yeni dış politika ve ekonomi çerçevesi de diaspora siyasetiyle oldukça uyumlu bir görüntü vermiştir. Sol eğilimli Kongre Partisi sonrası iktidara neo-liberal bir ekonomi vizyonu ile gelen Modi yönetimi, bir taraftan son hızla küresel ekonomiye entegre olarak ekonomik liberalleşme yoluna girmiş, diğer taraftan da bu gündeme uygun başta kendi komşuları olmak üzere işbirliği siyaseti üzerinden katman katman Uzak Doğu'dan Afrika'ya, Avrupadan Latin Amerika'ya kadar dünyanın tüm bölgeleri üzerine çok boyutlu bir dış politika takip etmeye çalışmıştır (Hall, 2015). Her ne kadar kendi bölgesinde Pakistan ya da Asya siyasetinde Çin ile büyük bir çıkar çatışmalarına girmiş olsa da, yine de Modi yönetimi kimi zaman kültürel yakınlık kimi zaman da stratejik çıkarlar üzerinden dış politik aktivizmine devam etmeye çalışmıştır. Bu çerçevede Batı Asya da Hindistan'ın ilişkilerini geliştirmede önem verdiği ve bölgesel bir strateji geliştirdiği bölgelerden birine karşılık gelmiştir. Üç saç ayağı üzerine oturtmaya çalıştığı Batı Asya politikasında Hindistan, bir taraftan İran ile Çebahar Limanı gibi stratejik çıkarlar üzerinden, bir taraftan İsrail ile İslam karşıtlığı gibi ideolojik yakınlık üzerinden ilişkilerini geliştirmeye çalışmışken; diğer taraftan da enerji ve diaspora siyaseti üzerinden Körfez ülkeleriyle ilişkilerde yeni bir döneme imza atmaya çalışmıştır (Chatterjee, 2019). Türkiye'nin diğer ülkeler kadar öncelenmediği Modi yönetiminin Batı Asya stratejisinde, Körfez'deki diaspora topluluğu yumuşak gücün en önde gelen enstrümanı olarak görülmeye başlamıştır.

Hindistan Batı Asya stratejisini uygulamaya koydukça, başta Körfez ülkeleriyle ilişkileri de tarihinin altın çağını yaşamaya başlamıştır. Önceleri özellikle Keşmir meselesi gibi Hindistan'ın Müslüman dünyanın tepkisini çeken sorunları nedeniyle Pakistan'ın yanında durulmuş ve Hindistan'a tepki olarak fazla yaklaşılmamıştır. Özellikle de İslam İşbirliği Örgütü, bu tepkinin örgütlü bir cevaba dönüştüğü platform olarak kullanılmıştır. Ancak özellikle Trump döneminde

Körfez ülkelerine “ılımlı İslam” modelinin liderliği profili çizilmek istendiğinden, Hindistan ve Körfez arası gelişebilecek ilişkiler hem iki tarafın kendi bölgeleri dışında etkili dış politika takip ettikleri imajını güçlendirmiş hem de medeniyetler arası diyalogun bir sembolü olarak pazarlanmıştır (Ünlü, 2019). Diğer yandan Modi döneminde zaten Hindistan’dan Körfez ülkelerine göç eden sayısı en üst seviyeye ulaşmışken; Körfez ülkelerinin kalkınmasından böylesine önemli bir işlev gören Hindistan’a da başta Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından büyük yatırımlar yapılmıştır. Modi’nin her iki ülkeye ziyaretleriyle iyice pekişen işbirliği mantığı, Körfez yönetimlerinin Modi’ye şeref madalyaları vermeleriyle daha samimi ve güçlü bir boyuta yükseltilmiştir. Bu açıdan ilk defa enerji ve ticari ilişkilere ek olarak Güvenlik konusunda da kapsamlı işbirliklerine gidilmiş, ama özellikle Hindistan tarafı insan kaynakları üzerinden diasporanın yaşadığı sorunlara önem vermenin farkına varmıştır (Sharma ve Mehta, 2020).

Diaspora aktivizmini motive eden makro dinamiklerin yanında, daha çok aktörlerin kendi karakteristikleri üzerinden ortaya çıkan mezo dinamiklere bakılacak olursa, her şeyden önce rejimlerin doğasıyla ilgili olarak normal şartlarda demokrasiden çok uzak mutlak monarşi yönetimine sahip Körfez ülkelerinde farklı bir toplumun kimlik bilincinin gelişmesine izin verilmesi rejimin doğasına aykırıdır. Nitekim sosyal olarak açık ancak siyasal olarak kapalı bir topluma karşılık gelen Körfez ülkelerinde, bir taraftan göçmenlere en vasıfsız işler verilip her türlü çalışma hakkı görmezden gelinmiş, diğer taraftan hiçbir vatandaşlık hakkı verilmeyerek ikili bir toplumun ortaya çıkması önlenememiştir (Chaturvedi, 2005). Ancak toplumlar arası böylesine dikey bir yaşam farkının ortaya çıkması neredeyse toplumların yarısının göçmenler tarafından oluşturulan ülkelerde her zaman sokağı repertuarında barındıran bir sosyal hareket riski barındırmaktadır. Bu açıdan belki de Körfez ülkelerinin Hindistan ile geliştirdikleri ilişkiler anavatan siyaseti üzerinden bir kontrol mekanizması inşası olarak da düşünülmüş olabilir. Diğer yandan konjonktürel olarak Hindistan ile gelişen ilişkiler ve karşılıklı ülke siyasetlerine yapılan pozitif katkı da olumsuz bir sosyal dalganın yükselmesini de engelleyici bir faktör olarak ortaya çıkmış olabilir (Pradhan, 2010).

Ülke Müslüman ve Dalitler başta olmak üzere birçok sosyal kesimin yüksek derecede şiddet ve dışlamaya maruz kaldığı yönünden eleştirilse de, dünyanın en çeşitli toplumu olarak dünyanın en büyük demokrasisine sahip olan Hindistan açısından bir mezo analize hükümetler üzerinden gidilebilir. Nitekim Körfez diasporasına yönelik politika değişimi neredeyse tamamen Hindu milliyetçisi Modi yönetimiyle ilgili gelişmiştir. Modi yönetimi her ne kadar ikinci dönem iktidarını elde ettiği 2019 seçimlerine doğru iyice Hindu milliyetçisi bir çizgiye kaymış olsa da, birinci dönemi olan 2014 yılı seçimleri sonrası daha çok ekonomik değişim üzerinden kalkınmacı bir gündeme sahipti. “Gucarat Modeli” olarak bilinen Eyalet Başbakanı olduğu Guccarat’ta yakalamış olduğu gelişme modelini tüm ülkeye yaymayı vaat eden Modi, 2014 sonrası hızlı bir yapısal reform sürecine girmiş ve uluslararası sermayeyi Hindistan’a çekebilmek adına her türlü adımı atmaya gayret göstermiştir (Schöttli ve Pauli, 2016). Böyle olunca da gerek Körfez sermayesinin yatırım potansiyeli gerekse de Körfez’de bulunan Hint diasporasının para transferi Modi yönetiminin politikalarıyla birebir uyumluluk taşımıştır (Mishra, 2016).

Hükümetlerle ilgili olarak mevcut yasa ve politikalar da diaspora siyasetinde mobilize edici teşvik ya da sınırlamalara karşılık gelebilmiştir. Bu bağlamda sınırlayıcı bir özelliğe sahip olsa da diaspora topluluğunu ortak bir problem üzerinden mobilize eden insan hakları ihlalleri olmuştur.

Hint diasporasının Körfez'deki tarihi çoğunluğunu düşük vasıflı işçilerden oluştuğu için aynı zaman da bir şikâyetler tarihidir de. Bu açıdan kötü yaşam ve barınma koşullarından, maaşların ödenmemesi ya da hiç izin verilmemesi gibi yıllar içerisinde birçok sorun kalıtsallaşmıştır. Bu şekilde işçi hakları, sosyal güvenlik hakları ve refah mekanizmalarıyla ilgili olarak tamamen güvencesiz bir konumda bulunan diaspora üyelerinin durumu, çağdaş kölelikle eşleştirilerek yeni tip sömürü modeli olarak da tartışılmıştır. Kafala Sistemi² olarak bilinen ülkedeki göçmenlerin çalışma sisteminin de bu duruma büyük katkı sağladığı tartışılmaktadır (Roper ve Barria, 2014). Diğer yandan bölgedeki diaspora algı ve politikasını geliştiren Modi yönetiminin Körfez stratejisinin en önde gelen aracı göçmen işçiler olunca, diaspora bilincini daha geliştirecek olan teşvikler de karşılıklı ülke ilişkilerinden ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda özellikle Körfez ülkelerine yapmış olduğu ziyaretlerde en önemli gündemlerden biri hep diasporanın refahı olmuş ve bu yönde kurumsal çerçeveyi geliştirecek çok sayıda resmi adım atılması sağlanmıştır. Bu doğrultuda her şeyden önce Dışişleri Bakanlığı'nda diaspora işlerini yönetecek olan bir birim kuran Modi yönetimi, diasporanın refahını koruma ve artırıcı çok sayıda program geliştirmiştir. Örneğin sömürü riski altında olabilecek kişilere yardımcı olabilmek adına Hint İşçi Kaynak Merkezi kurulmuşken; yine işçi refahını hedefleyen Topluluk Refah Fonları da tasarlanmıştır. Bu ve benzeri önlemler ise reformları gerçekleştirmeyi amaçlayan mutabakat zaptlarıyla tamamlanmıştır. Tüm bu karşılıklı olumlu ve olumsuz uygulamalar ise diaspora bilincinin gelişme motivasyonu olarak değerlendirilebilecektir (Singh, 2020).

Diaspora siyasetine en az devletin karakteri kadar izin veren mezo dinamik devlet kapasitesi tartışmalarıdır. Körfez ülkelerinde yeterli sosyal sermaye olsaydı, mevcut devlet kapasite düzeylerine ulaşabilmek adına Güney Asyalı işgücü ihtiyacına hiçbir zaman ihtiyacı olmazdı. Bu açıdan Güney Asyalı işgücü sayesinde Körfez ülkelerinin kabile krallıklarından modern devletlere dönüşebildikleri bu açıdan oldukça kritik bir tartışma konusudur. Bu kadar yoğun bir diaspora topluluğunu kontrol edebilmek de bir kapasite meselesi olduğu için, ikili ilişkilerdeki ticaret, enerji ve diaspora konularına güvenlik meselelerinin de eklenmesi tesadüfi değildir (Ansari, 2005). Bu bağlamda daha çok diaspora bağlamında ele alınan ülkeler arası çeşitlenen ilişkiler, güvenlik meselelerini sadece karşı taraf tarafından aranan şüphelileri iade etme anlaşmasından ziyade, daha kapsamlı bir mahiyete sahip olabirmiştir. Şüphesiz burada yoğun diaspora nüfusunun rolü çok büyük olmuştur. Benzer şekilde Hindistan devlet kapasitesiyle ilgili en tartışmalı nokta ekonomik kapasiteyle ilgiliyken; diaspora hem kendi para transferiyle hem de diasporanın yoğunluğu dolayısıyla Körfez ülkelerinden sağlanan yatırımlar dolayısıyla Hindistan ekonomik kalkınmasına ciddi katkılarda bulunabilmiştir. Bu doğrultuda Hint diasporasının hem anavatan hem de misafir ülke devlet kapasitelerine yapmış olduğu katkılar, diasporalaşma süreciyle ilgili tehdit algılarını azaltmış ve teşvik edici olabirmiştir (Mishra, 2016).

Son olarak diaspora inşasının daha çok iç bileşen ve bağlamlarla ilgili olan mikro dinamiklere yöneldiğimiz zaman, ilk olarak burada birey ve gruplar bağlamında diaspora

² Kafala Sistemi: Körfez'e çalışmak için gelen göçmen işçilerin kendilerini getiren şirketle yaptıkları sözleşmeyle ilgilidir. Bu sözleşmeye göre, çalışmak için kendisini bölgeye getiren şirketle sözleşme yapan işçi, başka bir şirketle anlaşma yapamıyor ve tamamen şirketin tutsağı haline geliyor. Ülkesine geri dönmesi bile, pasaportuna şirketin el koyması nedeniyle kendi inisiyatifinden çıkıyor.

sürecinin büyük bir kaynak ve sermayeyi ilgilendiriyor olmasının bazı sonuçlarından bahsedilebilir. Örneğin Kafala Sistemi çerçevesinde öncülük eden kişi veya şirketlerin önemli gelirler elde etmesi göçmen akışının uzun yıllardır devam edebilmesi sonucunu doğurmuştur. Her ne kadar devletler arası diaspora refahının sağlanması adına çeşitli kurumsal mekanizmalar kurulmuş olsa da, yine de çok sayıda hak ihlali ortaya çıkabilmiş, ancak sömürü de devam edebilmiştir (Damir-Geilsdorf ve Pelican, 2019). Diğer yandan yine kaynaklarla ilgili olarak Hindistan'daki siyasal iktidar çekişmelerinin diaspora toplumuna yansıdığı da görülebilmektedir. Hindistan Halk Partisi (BJP)'en Kongre Partisi'ne Sol partilerden eyalet partilerine birçok siyasal oluşum, diaspora kaynaklarını kendi siyasetlerini finanse edebilmek için kullanmayı hedefleyebilmiştir. Bu açıdan farklı siyasal partiler diaspora toplumu içerisinde kendi liderlerini yetiştirmek isteyebilmiş ve çeşitli açık ya da zımnî örgütlenme çabası içerisinde girebilmiştir. Yine ülkedeki muhalif partiler, benzer amaçlarla diaspora toplumunun dikkatini çekebilmek adına diasporanın ihtiyaçlarını farklı siyasal ya da kurumsal platformlarda dile getirebilmişlerdir. Diaspora toplumunun iç siyasette bir rekabet alanı olmasıyla ilgili tüm bu gelişmeler, dolaylı olarak diaspora bilincinin gelişmesini pozitif yönde etkileyebilmiştir (Pravasi Bharatiya Divas, 2014).

İç siyasal rekabetin diğer bir yansıması, diaspora toplumunda ideolojilerin etkin olabilmesiyle ilgilidir. Hindistan'da şuan Hindutva olarak anılan Hindu milliyetçiliği ideolojisi siyasetin merkezine oturmuş durumdadır. Ülke siyaseti Hindutva ideolojisi üzerinde hem toplumsal açıdan ikiye bölünmüş durumdadır hem de bu bölünme ülkenin kurumlarına da nüksetmiş durumdadır. Ülkede toplumu böylesine ikiye bölen güçlü bir ideolojinin diaspora toplumuna da yansıması kaçınılmazken; özellikle Hindu milliyetçisi partiler, Ulusal Gönüllüler Organizasyonu (RSS) ve Dünya Hindu Konseyi (VHP) gibi örgütlerin ağları aracılığıyla diaspora toplumuna etki edebilmeye çalışmaktadır. Özellikle Hindu milliyetçiliğini bir medeniyet tasavvuru şeklinde yorumlayarak her bir Hindu'yu ortak bir toplumun parçası olarak yorumlamak diasporayı etkilemede oldukça işlevsel olabilmektedir (Kinnvall ve Svensson, 2010). Bu kapsamda Hindu milliyetçisi Modi yönetimi de 2014'te daha iktidara gelir gelmez uygulamaya koyduğu ilk icraatlarından biri Vatandaşlık Yasası'nı değiştirmek olmuştur. Dünyada bulunan her bir Hindu'nun Hindistan'ın doğal vatandaşı olduğu üzerinden hareket eden yasa değişikliği, dünya genelinde ülke vatandaşı olmayan tüm Hindularla bir bağ kurabilmenin yöntemi olarak tasarlanmıştır (Sharma, 2014). Doğrudan diasporayı hedef alan bu tür düzenlemelerin yanında, Hindu milliyetçiliği karşıtı ya da bölgesel ideolojiler de diaspora üzerinde etkili olabilmektedir. Nitekim uzun yıllar Körfez'de bulunan en yoğun topluluğun Kerala eyaleti sakinlerinden oluşması, Keralalık üzerinden yatırımlardaki önceliği kendi eyaletlerine yapılması fikrini de teşvik edebilmiştir. Ancak ister bölgeselcilik ister medeniyetçilik üzerinden olsun, tüm bu ideolojiler diasporanın ülkesiyle bağının kopmasına engel olmuş ve bilincinin daha da gelişmesine yardımcı olmuştur (Kerala Migration Survey, 2014).

Son olarak tek tek bireylerden gruplara ve tüm diaspora davranışının gelişiminde büyük önem arz eden kaynakların mobilizasyonu mikro dinamiğine bakacak olursa, belki de Hint diasporasının bir dizayn sürecine tabi tutulmasının en önde gelen sebebinin burada yattığı söylenebilir: Havalenin siyasallaşması. Siyasal havaleler, gelişmekte olan birçok ekonominin önemli gelir kaynaklarından biri olagelmışken; dünyanın en büyük havale alıcısı olan Hindistan için GSYİH'nın büyümesi ve göçmen ailelerinin iyileştirilmiş koşullarda yaşamasında önemli

bir katkıda bulunmuştur (Abraham, 2012). 2018'de 79 milyar dolar ile dünyanın en çok havale alan ülkesi olan Hindistan, Suudi Arabistan'dan 11,2 milyar dolar, Kuveyt'ten 4,6 milyar, Katar'dan 4,1 milyar, Umman'dan 3,3 milyar ve BAE'den 13,8 milyar dolar havale geliri elde etmiştir. 1970 Petrol Krizi'nden bu yana diaspora havaleleri özellikle Kerala gibi yüksek göç alan devletlerin ekonomilerinin bel kemiği işlevi görmüştür. Buna ek olarak, diasporanın ülkeye gidip gelebilmeleriyle sosyal havalenin rolü de önemli derecede artmıştır. Netice itibariyle Körfez diasporasının anavatana geri dönen birikimleri Hindistan toplumunun gelişmesinde önemli bir rol üstlenmişken, özellikle Modi döneminde yeni ekonomi politikasıyla uyumlu bir şekilde diasporaya daha büyük yatırımlar gerektiğinin farkına varılmasını sağlamıştır (World Bank, 2019).

Sonuç

1970'lerden bu yana Körfez Bölgesi'ne sürekli göç eden Hindistanlı göçmenler, hiçbir zaman anavatanlarından kopmamış, aksine geride bıraktıkları çevreleriyle ilişkilerini hep sürdürmüşlerdir. Bu ilişki yıllarca ülke ekonomisinin önemli döviz girdilerinden biri olagelmış, ancak meseleye Modi dönemine kadar stratejik bir perspektiften yaklaşılmamıştır. Modi döneminde dünyanın en büyük diasporası unvanını taşıyan Hindistan diasporasına yönelik ciddi politikalar üretilmeye başlanmış ve Körfez'de bulunan diaspora toplumu da en fazla öncelenen diaspora ayağına karşılık gelmiştir. Hindu milliyetçisi Modi yönetiminin medeniyet perspektifli dış politikasının da büyük payı olan yeni diaspora stratejisi, benzer şekilde ekonomik liberalleşmeyi merkeze alıp küresel ekonomiye tam entegrasyonu hedefleyen yeni ekonomi politikasıyla da oldukça uyumlu görülmüştür. Çalışmada incelenen makro, mezo ve mikro dinamikler bağlamında iç ve dış siyasal bağlamlar açısından da diasporasını sosyal olarak yeniden mobilize edebilen ve aynı zamanda Körfez bölgesindeki ülkelerle ilişkilerde bir altın çağa karşılık gelen yeni diaspora stratejisi, sorunsuz bir şekilde ilerlerken, hiç beklenmedik makro-sosyolojik bir hadiseyle büyük bir darbe yemiştir: Covid-19 Salgını.

Körfez diasporası bugüne kadar ekonomik durgunluk, dalgalanan petrol fiyatları, Arap milliyetçiliği ve Körfez işgücü politikalarındaki değişiklikler gibi pek çok sorunla karşılaşmış ve birçok geri dönüş dalgası tehdidi ortaya çıkabilmiştir. Ancak bugüne kadar ki hiçbir problem Covid-19 Salgını'nın yol açmış olduğu tahribata yaklaşmamıştır. Salgın, Hindistan'da büyük bir sağlık krizinin yanında, özellikle sokağa çıkma yasağı kararlarıyla büyük bir ekonomik ve insani krizi de tetiklemiştir. Özellikle ülke içerisinde işsiz kalan ve kendi bölgelerine dönme arzusu taşıyan göçmen işçiler büyük bir dramı ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tarihin en büyük göçmen işçi krizini ülke içerisinde yaşayan Hindistan'a kötü bir haber de sınırların ötesindeki göçmen işçilerden gelecekti. Daha salgının başında büyük bir kapatmayla karşı karşıya kalan Körfez diasporası, bir taraftan işsiz kalmış bir taraftan ödemeler konusunda büyük sıkıntılar yaşamış bir taraftan da barındıkları mekânlar itibariyle sosyal mesafeye uygun olmayan şartlar nedeniyle büyük bir tehditle karşı karşıya kalmıştır (Trigunayat, 2020).

Salgınla birlikte büyük bir diaspora kriziyle karşı karşıya kalan Modi yönetimi, ilk etapta büyük bir çıkmaz içerisinde düşmüştür. Neredeyse dünyanın en büyük diaspora topluluğunu teşkil eden 8,5 milyon göçmenin Hindistan'a geri dönmesi pratikte imkansızken; en azından bir kısmının ülkelerine geri kabul etmekle orada kalmaya devam etmeleri arasında kritik bir ikilem

yaşanmıştır. Geri dönme durumu diasporanın gücü ve kapasitesini azaltabilecekken; geri kabul etmeme durumu ise ülkeye bugüne kadar büyük fayda sağlayan diasporayla ilgilenmeme algısını ortaya çıkarabilecek olduğundan çekinilmiştir. Benzer şekilde geri dönen göçmenlerin ülkedeki ne yapabilecekleriyle ilgili gelecekleri sorunuysa bambaşka bir soru işareti ortaya çıkarmıştır. Çünkü zaten ülkenin en büyük sorunu işsizlikken ve salgın sürecinde bu sorun daha büyük bir mesele haline gelmişken; ülke içerisinde devam eden iç göçmen krizine bir de dış göçmen krizi eklenmesi konusunda korkulmuştur (Laskar, 2020).

Hem iç hem de dış göçmen krizi konusunda yoğun bir eleştiri kampanyası altında kalan Modi hükümeti ise soruna yavaş yavaş ekonomik, diplomatik, kurumsal çözümler üretmeye çalışmıştır. Her şeyden önce Körfez liderleriyle yoğun bir görüşme trafiği başlatan Başbakan Modi'nin kamuoyuna sürekli vermek istediği mesaj göçmenlerin refahının takipçisi olduğu ve durumun kontrol altında olduğu olmuştur. Bu açıdan karşılık temaslarla kargo uçuşları üzerinden gıda ve ilaç malzemeleri konusunda acil ihtiyaçlar tedarik edilmeye çalışılmıştır. Bu tedarikin sürekli takibi için ise diaspora işleriyle ilgilenen Dışişleri ve Sağlık Bakanlıkları bünyesindeki tüm ilgili birimler harekete geçirilmişken; Hindistan Doktorlar Kulübü ve Dernekleri gibi birçok sivil toplum organizasyonu da desteğe dahil olmuştur. Hatta ülkenin bölgedeki iş dünyası açısından en büyük şirketi olan Abu Dabi merkezli Lulu Grup, çalışanları için hem işyeri ve barınaklarda her türlü temizlik önlemini almış hem de her türlü tıbbi ve danışmanlık hizmetiyle katkı sunmaya çalışmıştır (Taneja, 2020).

Salgın sürecinde diaspora sürecini ilgilendiren en dikkat çekici konu ise karşılıklı milliyetçi duyguların alevlenmesi olmuştur. Salgın süreci, ekonomileri petrole bağımlı olan Körfez ülkeleri için petrol talebinin yüzde 25-30 bandında azalmasıyla büyük bir krizin doğmasına neden olmuştur. Bu durum ise zaten nüveleri daha önceki yıllara uzanan göçmen karşıtı ve emeğin ulusallaştırılması hareketine ivme kazandırmıştır. Misafir ülkede artan bu milliyetçi dalga diaspora için bir tehdide karşılık gelmekteyken, benzer şekilde diaspora içerisinde de milliyetçi söylemlerin yükseldiği gözlemlenebilmiştir. Hindistan'da zaten İslam karşıtı Hindu milliyetçisi bir iktidar siyasetin merkezine oturmuşken, iktidarla iç içe bir ilişkiye sahip olan diaspora grupları arasında İslamofobik fikirlerin yükselmesi birlikte gelişmiştir. Özellikle de salgın sürecinde Hindistan'da "Korona Cihad" başlığı altında virüs kapmış olan Müslümanların salgının yayılması amacıyla toplum içerisinde bilerek dolaştığı iddiaları diaspora topluluğuna da yansımıştır (Shanta, 2020). Bu durum zaten ikili bir toplum üzerinden ayrılmış Körfez ülkelerinde sosyal mobilizasyonla ilgili bir güvenlik önlemi ihtiyacını akıllara getirebilmektedir. Ancak diğer yandan diasporanın kendi içerisindeki dayanışmayı da motive edebileceği aşikardır. Dolayısıyla salgın süreci, Hindistan ve Körfez ülkeleri için nasıl kapsamlı bir göç yönetim sistemi ihtiyacını ortaya çıkarmışsa, aynı şekilde diaspora açısından da yeni stratejik adımların atılmasına neden olabilir.

Orcid

Hayati Ünlü <https://orcid.org/0000-0002-2645-5930>

Kaynakça

- Abraham, R. (December 2012). "India and its Diaspora in the Arab Gulf Countries: Tapping into Effective 'Soft Power' and Related Public Diplomacy", *Diaspora Studies*, 5, 2 (2012): 124–146.
- Ansari, M. H. (2005). "Imperatives of Indian Polity in West Asia" in *Emerging India, Security and Foreign Policy Perspectives* Ed. By N.S. Sisodia, C. Uday bhaskar, Institute for Defence Studies and Analyses (IDSA), Promilla & co. Publishers : New Delhi. p. 241-253.
- Bauböck, R. (2010) "Cold constellations and hot identities: political theory questions about transnationalism and diaspora", ed. R. Bauböck and T. Faist, *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam: Amsterdam University Press, p. 295–321.
- Bocchagni, P. (2010) "Private, Public or Both? On the Scope and Impact of Transnationalism in Immigrants' Everyday Lives", in R. Bauböck and T. Faist (eds) *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 185–203.
- Bolzmann, C. (2011) "The Transnational Practices of Chilean Migrants in Switzerland", *International Migration*, 49 (3), p.144–67.
- Byman, D., P. Chalk, B. Hoffman, W. Rosenau and D. Brannan (2001). *Trends in Outside Support for Insurgent Movement*, Santa Monica, CA: RAND.
- Chanda, R. & Gupta, P. (2018). "Indian Migration to the Gulf: Overview of Trends and Policy Initiatives by India", ed. Fargues, P. & Shah N.M., *Migration to the Gulf: Policies in Sending and Receiving Countries*, Gulf Research Centre, Jeddah.
- Chatterjee, K. (2019). "India's West Asia Policy In The Modi Era: Regional Focus as a Vanishing Horizon", *Revista UNISCI / UNISCI Journal*, N° 49.
- Chaturvedi, S. (2005). "Diaspora in India's Geopolitical Visions: Linkages, Categories, and Contestations", *Asian Affairs: An American Review*, Fall, 2005, Vol. 32, No. 3 (Fall, 2005), pp. 141-168.
- Choong, W. (2019). "The Return of the Indo-Pacific Strategy: An Assessment", *Australian Journal of International Affairs*, 73:5, 415-430.
- Damir-Geiltsdorf, S. & Pelican, M. (2019). "Between Regular and Irregular Employment: Subverting the Kafala System in the GCC Countries", *Migration and Development*, 8:2, 155-175.
- Fair, C. C. (2005) "Diaspora Involvement in Insurgencies: Insights from the Khalistan and Tamil Eelam Movements", *Nationalism and Ethnic Politics*, 11 (1), 125–56.
- Hall, I. (2015). "Is a 'Modi doctrine' emerging in Indian foreign policy?", *Australian Journal of International Affairs*, 69:3.
- Quinsaat, S. M. (2000). "Diasporas as social movements?", ed. Cohen R. & Fischer C., *Routledge Handbook of Diaspora Studies*, Routledge, 47-54.
- Jasper, J. M. (2012) "Introduction: from Political Opportunity Structures to Strategic Interaction", ed. J. Goodwin and J. M. Jasper (eds) **Contention in Context: Political Opportunities and the Emergence of Protest**, Stanford: Stanford University Press, 1–33.
- Karpathakis, A. (1999). "Home Society Politics and Immigrant Political Incorporation: the Case of Greek Immigrants in New York City", *International Migration Review*, 33 (1), 55–78.
- Kriesi, H. (2004) "Political context and opportunity", ed. D. A. Snow, S. A. Soule and H. Kriesi, *The Blackwell Companion to Social Movements*, Malden, MA: Blackwell, 67–90.
- McAdam, D. (1996). "Conceptual Origins, Current Problems, Future Directions", ed. D. McAdam, J. D. McCarthy and M. N. Zald, *Comparative Perspectives on Social Movements: Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings*, New York: Cambridge University Press, 23–40.
- McAdam, D., Tarrow S. & Tilly C. (2001) *Dynamics of Contention*, New York: Cambridge University Press.
- Miller, A. (2011). "Doing" Transnationalism: the Integrative Impact of Salvadoran Cross-border", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37 (1), 43–60.
- Mishra, A.K. (2016). "Diaspora, Development and the Indian State", *The Round Table*, 105:6, 701-721.
- Naufal, G.S. (2015). "The Economics of Migration in the Gulf Cooperation Council Countries", ed. Chiswick, B. R. & Miller, P. W., *Handbook of the Economics of International Migration*, Elsevier B.V, p.1597-1640.
- Onk, G. (2007). "Global Indian Diasporas: Exploring Trajectories of Migration and Theory", ed. Onk, G., *Global*

- Indian Diasporas: Exploring Trajectories of Migration and Theory, IIAS Publications Series, Amsterdam University Press.
- Pande, A. (December 2013). "Conceptualising Indian Diaspora: Diversities within a Common Identity", *Economic and Political Weekly*, Vol. 48, No. 49, pp. 59-65.
- Piven, F. F. and R. A. Cloward (1979). *Poor People's Movements: Why They Succeed, How They Fail*, New York: Vintage Books.
- Polleta, F. & Jasper, J. M. (2001). "Collective identity and social movements", *Annual Review of Sociology*, 27, 283-305.
- Pradhan, P.K. (2010). "India and Gulf Cooperation Council: Time to Look Beyond Business", *Strategic Analysis*, 34:3, 409-419.
- Pradhan R. & Mohapatra A. (2020). "India's Diaspora Policy: Evidence of Soft Power Diplomacy Under Modi", *South Asian Diaspora*, 12:2, 145-161.
- Quinsaat, S. M. (2019). "Diasporas As A Social Movement", *Routledge Handbook of Diaspora Studies*, (ed) Cohen, R. & Fischer, C., Routledge, New York, 47-54.
- Rahman, A. (1999). "Migration of Indian Labour to West Asia: Trends and Effects", *Manpower Journal*, vol. 35, no. 2., New Delhi: IAMR, Jul.-Sep.
- Rahman, A. (2009). "Indian Diaspora in the Gulf: Problems and Prospects", *Diaspora Studies*, 2:1, 31-51.
- Rai, A. (2018). "Quadrilateral Security Dialogue 2 (Quad 2.0) – a Credible Strategic Construct or Mere "foam in the Ocean"?", *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, 14:2, 138-148.
- Roper, S.D. & Barria, L.A. (2014). "Understanding Variations in Gulf Migration and Labor Practices", *Middle East Law and Governance*, 6, 32-52.
- Schöttli, J. & Pauli, M. (2016). "Modi-nomics and the Politics of Institutional Change in the Indian Economy", *Journal of Asian Public Policy*, 9:2, 154-169.
- Shain, Y. (1994) "Ethnic diasporas and U.S. foreign policy", *Political Science Quarterly*, 109 (5), 811-41.
- Sharma, R. S. & Mehta, S. (2020). "Foreign policy of India under Modi government", *International Journal of Political Science and Governance* 2020; 2(2): 123-128.
- Singh, S. (2020). "India's Diaspora Diplomacy in the Twenty-first Century", *Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, Volume - 3, Issue - 6, 7-13.
- Tarrow, S. G. (2011). **Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics**, New York: Cambridge University Press.
- Trigunayat, A. (2020). "GCC and the Indian Diaspora in the Context of Covid-19", *Vivekananda International Foundations*, <https://www.vifindia.org/2020/april/20/gcc-and-the-indian-diaspora-in-the-context-ofcovid-19>. (31.01.2021).
- Ünlü, H. (2019). "Hindistan'ın Yeni Ortadoğu Politikası Ve Modi'nin Körfez Ziyaretleri", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 10, Sayı 89, 38-43).
- Whittier, N. E. (1997). "Political Generations, Micro-Cohorts, and the Transformation of Social Movements", *American Sociological Review*, 62 (5), 760-78.
- World Bank Report, (April 2019). "Migration and Remittances Recent Developments and Outlook", *Migration and Development Brief* 31, 6.

İnternet Kaynakları

- BM Uluslararası Göçmen Raporu, (2019). https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf. (30.01.2021).
- "BJP's Karnataka MP calls Delhi's Tablighi Jamaat Event Corona Jihad", (5 April, 2020). *The Print*, <https://theprint.in/politics/bjps-karnataka-mp-calls-delhis-tablighi-jamaat-event-corona-jihad/395511/>. (31.01.2021).
- Hindistan Dış İşleri Bakanlığı, Denizaşırı Hindistanlıların Nüfusu, http://mea.gov.in/images/attach/NRIs-and-PIOs_1.pdf. (30.01.2021).
- Hindistan Dış İşleri Bakanlığı 2017 Raporu, (23.10.2017). https://www.mea.gov.in/Images/attach/NEW_Umesh_Chandra_2017.pdf. (30.01.2021).

- Kerala Migration Survey (2014). "90 % of Kerala Diaspora Are in the Gulf". Gulf News, <https://gulfnews.com/world/asia/india/90-of-kerala-diaspora-are-in-the-gulf-1.1386309>. (31.01.2021).
- Laskar, R. (2020). "Over 300,000 Indians Register to Return from Gulf Region, Only Those with 'Compelling Reasons' to be Brought Back in First Phase", Hindustan Times, <https://www.hindustantimes.com/india-news/over-300-000-indians-register-to-return-from-gulf-region-only-those-with-compelling-reasons-to-be-brought-back-in-first-phase/story-A4qNuaOzlJVQnIclILXxgO.html>. (31.01.2021).
- Pravasi Bharatiya Divas (2014). "The 12th edition of Pravasi Bharatiya Divas", <https://www.pbd-india.com/>. (31.01.2021).
- Shanta, S. (2020). "COVID, Communal Reporting and Centre's Attempt to Use Independent Media as Alibi for Inaction", The Wire, <https://thewire.in/communalism/tablighi-jamaat-communal-reporting-ib-ministry-coronavirus>. (31.01.2021).
- Sharma, A. (2014). "Modi Government to Merge PIO and OCI Cards; Home Ministry May Amend Indian Citizenship Act", Economic Times, <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/modi-government-to-merge-pio-and-oci-cards-home-ministry-may-amend-indian-citizenship-act/articleshow/45682309.cms?from=mdr>. (31.01.2021).
- Taneja, K. (January 16, 2020). "Why Saudi Arabia and the UAE Aren't Bothered by India's Citizenship Amendment Act", <https://thediplomat.com/2020/01/why-saudi-arabia-and-the-uae-arent-bothered-by-indias-citizenship-amendment-act/>. (31.01.2021).